

ІСТОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ "ГРОШІ" ТА "ВАЛЮТА"

Анотація. Подано ретроспективний огляд історії походження термінів "гроші" та "валюта". Висвітлено поняття "гроші" та "валюта", проаналізовано погляди науковців щодо тлумачення цих термінів та наведено авторське визначення поняття "валюта".

Аннотация. Приведен ретроспективный обзор истории происхождения терминов "деньги" и "валюта". Отражены понятия "деньги" и "валюта", проанализированы взгляды ученых относительно толкования этих терминов и приведено авторское определение понятия "валюта".

Annotation. The paper presents a retrospective review of the history of the origin of the terms "money" and "currency". The concepts of "money" and "currency" are considered. The views of scientists on the interpretation of these terms are analysed and the author's definition of the concept of "currency" is offered.

Ключові слова: валюта, паперові гроші, електронні гроші, валютний курс, валютна система, зовнішньоекономічні відносини, міжнародні розрахунки, міжнародна торгівля.

З розвитком міжнародної торгівлі валюта стає невід'ємною складовою світової економіки, вона є найуніверсальнішою грошовою одиницею, тому що забезпечує весь спектр обмінних і розрахункових операцій.

Валюта пов'язана з обслуговуванням зовнішньоекономічних відносин. На її основі функціонує валютний ринок, що є елементом грошового ринку, формуються такі високоефективні регулятивні інструменти, як валютний курс, платіжний баланс, золотовалютні резерви тощо.

Поняття валюти широко застосовується в економічній літературі, але незважаючи на це, сутність даної економічної категорії не має однозначного трактування.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що у сучасну епоху глобалізації валюта проникає в усі сфери економічного життя країни та нерозривно переплітається з усією сукупністю економічних відносин, впливаючи на всі економічні процеси в суспільстві.

Метою роботи є дослідити виникнення та еволюцію визначення валюти на сучасному етапі розвитку суспільства.

Проблематиці валютних відносин присвячено праці таких вчених як: Колодізева О. М., Козака Ю. Г., Щетініна А. І., Савлука М. І., Кондусової Л. Ф., Воронова Л. К., Завальної Ж. В., Карманова Є. В. та ін. Проте залишаються нерозкритими питання сутності визначення валюти в історичному аспекті.

Поняття "валюта" та "гроші" часто ототожнюють в економічній літературі, але, на думку автора, недопустимо ототожнювати валюту з грошовою одиницею взагалі, бо при цьому зникають будь-які відмінності між грошима і валютою, остання втрачає свої специфічні ознаки. У цьому зв'язку більш правомірно пов'язувати валюту з міжнародною сферою використання грошової одиниці.

Суть валюти змінюється згідно зі змінами характеру суспільних відносин, в яких вона функціонує. Тому, щоб дослідити сутність визначення валюти, спочатку необхідно з'ясувати питання щодо виникнення грошей та причини, що зумовлюють зміну трактування цього терміна у процесі еволюції.

Незважаючи на багатовікові дослідження і велику кількість теоретичних концепцій грошей, людство сьогодні не має однозначної й остаточної відповіді на питання, що ж таке гроші. Щоб дати науково достовірне тлумачення сутності грошей, потрібно, насамперед, дослідити їх походження.

Торгівля зіграла велику роль в історії людства – породила гроші. До появи грошей в усьому світі існувала система обміну товарів. Однак при прямому обміні у сторін виникала незадоволеність у справедливості обміну або в його нееквівалентності. Виникла необхідність у якому-небудь посереднику, до якого можна прирівнювати всі інші товари. Багато часу пройшло доти, поки не було знайдено такий еквівалент, який би мав вартість, довго не псувався і був зручний у товарних відносинах. Таким еквівалентом став метал – золото та срібло.

З часом слово "золото" стало синонімом слова "гроші". Золото та срібло в якості грошей ще зручні і тим, що їх можна накопичувати у вигляді скарбів, при цьому вони не змінюють своїх властивостей та не знецінюються. Однак всі доступні родовища благородних металів були вичерпані ще в античності. Епоху металевих грошей змінила епоха паперових грошей. За даними історичних досліджень, паперові гроші вперше з'явилися у Китаї ще у VIII ст. н. е.

Таким чином, гроші пройшли складний шлях розвитку у процесі своєї еволюції, під час якої термін "гроші" зазнавав різноманітного трактування.

У. Стаффорд, Т. Манн, Д. Норс визначали гроші як багатство держави, яке ототожнювали з коштовними металами. На цій підставі сутність грошей вони пов'язували з природними властивостями золота і срібла [1; 2].

На думку П. Самуельсона, гроші – це штучна соціальна умовність, натомість Г. Кнапп писав, що сутність грошей полягає не в матеріалі знаків, а у правових нормах, які регулюють їх вживання [3; 4].

Ф. Бендиксен визначав гроші як свідоцтво про надання послуг членам суспільства, що дає право на отримання зустрічних послуг [5].

К. Маркс тлумачив їх як особливий товар, загальний вартісний еквівалент та вважав, що в процесі розвитку

суспільного поділу праці виникла потреба у регулярному обміні результатами праці. Товари обмінюються, бо на їх виробництво затрачено відповідну кількість суспільно необхідної праці, що становить їх вартість. Гроші є товаром-еквівалентом для виразу вартості [6].

Дж. Гікс і Л. Гарріс тлумачили гроші як суспільний феномен, тому грошима стає будь-який товар, що здатний виконувати функції засобу обігу, платежу й обміну вартості [7].

Отже, гроші – це товар, який відіграє своєрідну роль загального еквівалента та виконує певні функції.

Загальноприйнятим визначенням терміна "валюта" є грошова одиниця, що використовується для вимірювання величини вартості товару.

На думку Колодізева О. М., визначення поняття валюта можна розбити на 3 складові: грошова одиниця певної країни; грошові знаки іноземних держав, а також кредитні і платіжні засоби, що виражені в іноземних грошових одиницях і використовуються у міжнародних розрахунках, іноземна валюта; міжнародна (регіональна) грошова розрахункова одиниця і платіжний засіб (СПЗ/SDR – валюта МВФ, євро – грошова одиниця ЄС) [8].

Козак Ю. Г. вважає, що під валютою слід розуміти будь-який товар, що здатний виконувати функцію засобу обміну в міжнародних розрахунках [9].

Щетинін А. І. зазначає, що валюта в широкому розумінні – це національна грошова одиниця тієї чи іншої країни, проте в практиці грошового обігу валютою називають грошову одиницю, яка виконує функції міжнародного платіжного і резервного засобу [10].

Савлук М. І. стверджує, що недопустимо ототожнювати валюту з грошовою одиницею взагалі. Найбільш прийнятним, на його думку, є визначення валюти як будь-яких грошових коштів, формування та використання яких прямо чи опосередковано пов'язано із зовнішньоекономічними відносинами [11].

Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" [12] валюта України – це:

1) грошові знаки у вигляді банкнот, монет та в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках банківських та інших кредитно-фінансових установах на території України;

2) платіжні документи та інші цінні папери (акції, облигації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України.

Щоб дослідити виникнення валюти та її еволюцію на етапах розвитку суспільства необхідно розглянути хронологію появи терміна "валюта".

У 1156 році був укладений перший офіційний контракт про курси обміну валют. Генуезькі купці уклали його з Візантією.

У XII столітті у північній Італії відкривається велика кількість приватних банківських будинків. В Генуї зафіксований перший банківський переказ безготівкових коштів у сучасному сенсі цього слова.

У 1440 році Іоанн Гутенберг винайшов друкарський верстат, який був призначений для виготовлення книг. Однак із часом було запропоновано використовувати його для друкування паперових грошей – їх випуск став більш швидким та менш затратним.

У 1649 році банки Англії, Франції, Голландії почали випускати чеки в сучасному їх розумінні. Прототипи банківської справи були відомі з XIII століття.

У 1661 році був створений перший державний центральний банк у світі – Банк Швеції.

У 1824 році в США вперше в світі була створена система банківського клірингу – система безготівкових розрахунків за товари, цінні папери та надані послуги, заснована на обліку взаємних фінансових вимог та зобов'язань.

У 1837 році винайдено телеграфний апарат, що привело до революції в сфері фінансів. На початку XX століття приблизно 80 % світових банківських платежів проходили за допомогою телеграфу.

У 1944 році на Міжнародній конференції в Бреттон-Вудсі (США) курс долара був прив'язаний до курсу золота. Долар став валютою, на якій була заснована вся міжнародна торгівля. Цей рік умовно прийнято вважати початком сучасного процесу глобалізації. На цій конференції також було прийнято рішення про створення Міжнародного Валютного Фонду, Всесвітнього Банку та розвитку вільної торгівлі.

У 1950 році створена перша кредитна картка – Diners Club, яка призначалася для оплати сніданків, обідів, вечерів у ресторанах. Через два роки Franklin National Bank випустив першу банківську кредитну картку.

У 1971 році прив'язка долара до золота скасована. Домовленості Бреттон-Вудської конференції фактично втратили силу. У 1976 році була сформована Ямайська валютна система на таких принципах: золото було виведено з усіх розрахунків, відсутня єдина світова резервна валюта, встановлена система, згідно з якою кожна країна має право самостійно встановлювати режим валютного курсу, всередині МВФ була введена розрахункова та платіжна одиниця, яка отримала назву спеціальні права запозичення (СПЗ).

У 1993 році винайдені "цифрові гроші" – DigiCash. На основі цієї технології пізніше були створені смарт-карти – карти з комп'ютерним чіпом, на якому записується інформація про кількість грошей на рахунку.

1995 рік – рік великого перелому. Остаточна перемога цифрових грошей над паперовими.

У 2002 році уперше введена єдина валюта для європейських держав – євро. Для проведення безготівкових розрахунків євро застосовувалось з 1999 року.

У 2003 році Роберт Мандел, лауреат Нобелівської премії з економіки, передбачив, що в 2040 році світ може опинитися на порозі створення єдиної валюти. Її основою можуть стати грошові одиниці США, Європейського Союзу, Японії. Мандел назвав гіпотетичну валюту "дей" (долар, євро, ієна) чи "інтор". Поява загальносвітової валюти – переверт усієї світової економічної системи з неминучими політичними та соціальними наслідками.

У дослідженні було виявлено, що історія виникнення та розвитку валюти дуже багатогранна.

Підводячи підсумки проведеним дослідженням, можна зазначити, що виникненню валюти передувала поява грошей та їх еволюція. Хоча термін "гроші" та "валюта" часто ототожнюють, визначення валюти набагато ширше, ніж визначення грошей.

Таким чином, валюта – це законний платіжний засіб, що перебуває в обігу на території держави у вигляді банкнот, монет, коштів на рахунках, внесках банківських та інших кредитно-фінансових установ, а також у вигляді

платіжних документів та інших цінних паперів (акцій, облігацій, купонів, бонів, векселів, боргових розписок, акредитивів, чеків, банківських наказів, депозитних сертифікатів, ощадних книжок, інших фінансових та банківських документах, виражених у валюті держави.

Наук. керівн. Кондусова Л. Ф.

Література: 1. Ман Т. Богатство Англии во внешней торговле, или баланс внешней торговли как принцип нашего богатства / Т. Ман. – М. : Политиздат, 1964. – 91 с. 2. Стаффорд У. Критическое изложение некоторых жалоб наших соотечественников / У. Стаффорд ; пер. с англ. – М. : Система, 1976. – 90 с. 3. Кнап Г. Державна теорія грошей / Г. Кнап ; пер. з нім. П Здобунки економічної теоретичної думки. – Тернопіль, 2003. – 592 с. 4. Самуэльсон П. Экономика. Вступительный курс / П. Самуэльсон. – М., 1964. – 161 с. 5. Бендиксен Ф. Про цінність грошей / Ф. Бендиксен ; пер. з англ. – К. : Академія, 2007. – 171 с. 6. Маркс К. Капітал. В 3 т. // К. Маркс и Ф. Энгельс. – Т. 23, Гл. 3. – М. : Политиздат, 1960. – 906 с. 7. Гікс Дж. Вартість і капітал / Дж. Гікс // Труды. – К. : Ніка, 2005. – 110 с. 8. Колодзєв О. М. Гроші та кредит / О. М. Колодзєв, В. Ф. Коліснїченко. – К. : Знання, 2010. – 615 с. 9. Козак Ю. Г. Міжнародна економіка / Ю. Г. Козак, Д. Г. Лук'яненко, Ю. В. Макогон. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 560 с. 10. Щетинін А. І. Гроші та кредит / А. І. Щетинін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 440 с. 11. Савлук М. І. Гроші та кредит / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с. 12. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon1.rada.gov.ua.